

Törőcsik Mari a színpadon

PILINSZKY JÁNOS

Arbuzov *Tánya* című színdarabját 1959. november 5-én mutatta be a Nemzeti Színház Grigorij Konszki rendezésében. A címszerepet Törőcsik Mari alakította. A kiadatlan írás hagyatéki jelzetszáma: MTA K, Ms 5939/23. Gépirat, autográf javításokkal. Hafner Zoltán közlése.

A színészek túlnyomó többsége alakító művész, megformálja a figurát. Törőcsik Mari ritka kivétel, ő nem alakítja, ő táplálja szerepét, lázas ihlettel és folyamatosan. A színpadi alak számára nem kész ruha, mit estéről estére magára ölt: szemünk láttára, pillanatról pillanatra emeli ki szerepét önmagából és szövegéből, a teremtés forrón csupasz és kockázatos gesztusával. Sugallatos művész. Nem eszközeiből él, hanem eszköztelenségéből. Mer szabadon érintkezni közönségével, s a kor legbensőbb sugallataival, innét tehetségének korszerűsége, hogy a modernnek közt is a leginkább huszadik századi képesség az övé. Legnagyobb pillanataiban valósággal leég róla a szerep, levetkezi magát az alakítás is, hogy épp ezzel juttassa diadalra. Más közegben mozog, mint a többiek: az álom, az ihlet, a sugalmazottság légkörében. Amit csinál, az oly végzetes és kikerülhetetlen, s oly szeszélyes, oly kiszámíthatatlan is, akár az álom, telve a zseniális rögtönzések csalhatatlan mintáival. Kivételes közvetítő, Jeanne d'Arc-i alkat, ha színészi képességgel kapcsolatosan ezt egyáltalán el lehet mondani.

De távolról sem alvajáró, inkább nagyon is tudatos művész, csupán biztonsága az éber álmodóé. Szerepét egyszerre éli át közvetlenül és közvetve, a színen és a fonákján, ami ritka lélekjelenlétet, sőt józanságot követel. Megoldásai előre mindig kiszámíthatatlanok, s utólag mindig halálosan pontosak. Utánozhatatlan ütemérzéssel lép ki-be az alakítás alaprítmusából, minden mosolya, kitorése, ellágyulása meglepő és mélységesen evidens: hangjai és ellenhangjai finom variánsokban találkoznak, felelnek és felelnek alakításának álomszerű dallamában.

Józan és sugallatos egyszerre. Ezt a szélsőséges és nagyszerű el-lentmondást csak zseniális művész tudja elviselni és megvalósítani. Kivételes lélek, ki egyszerre senkié és mindenkié. Évekkel ezelőtt láttam Greta Garbóról egy feledhetetlen felvételt. Repülőtéren, fotóriporterek pergőtüzében jön a kijárat felé, nyitott kabátja nehéz redőket vet, mint fáradt katonák, hadvezérek köpenye. Nem védekezik, nem fedi el magát. S döbbenetes a csupaszon hagyott arc, mely valamikor szerepeit, magát a tündöklő Garbo-arcot táplálta. Ez a mostani tragikus, magányos és súlyos, olyan súlyos, mintha urániumból volna. S mégis, ez a mostani a valódi, ez a kihűlt, csupasz mag tehetségének leghitelesebb, legbensőbb bizonyítéka. És nem véletlen, hogy ez a fotó jutott eszembe a *Tánya* előadásának egyik tragikus zárójelenetéről, mikor Törőcsik

Mari — jelképes jelenet — egy vidám álarcot tép le magáról. Ami a maszk mögül kitűnik, nemcsak egy síró, elmaszatolt arcocska, hanem valami, amivel alig lehet szembe nézni. Törőcsik Mari arca. Életének, szerepeinek, tehetségének örökös, mezítelen tápláléka.

Páratlan tehetségét esztendőök óta ismerjük a mozivásznonról. Mostani Tánya-alakításával alaposan rácăfolt arra a henye és alaptalan hiedelemre, hogy tehetsége nem érvényesülhet a színpadon. Hogy eszköztelenségében ott ragad a kulisszák között, s végtelenül finom árnyalatossága nem tudja a színház terét betölteni. A *Tányá*ban most olyat alakított, hogy szinte partnerek nélkül maradt a színen.

Jeanne d'Arc-i alkat, írtam róla portrém elején. S milyen csodálatos lenne látni őt akár Claudel, akár Shaw *Szent Johannájában*! Milyen csodálatos! Jutott eszébe már valaki rendezőnek?

PILINSZKY JÁNOS

HARMADNAPON

Versék

*Törőcsik Mari-nak
úgyis mint Édes Anyának
köszönet és kötetlenül
Pilinszky János*

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

1959